

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Commentum super Cantica canticorum

Gregor <I., Papst>

[Basel], 13. März 1496

Capitulum II

[urn:nbn:de:bsz:31-313445](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-313445)

Quid per lectulū sponse: nisi ocij quietē intelligimus? Mens em̄ que sponsum suum singulariter amat xpm̄: in quantum potest ab omnibus sollicitudinibus mūdi vacat: virtutes quibus sponso suo placeat: intus accumulatur. Que dum omnia que tē poralia sunt cōtempnit. Lectū sibi cū spōso in pace victorie facit: vbi quo quietius pausat: eo amplius flores inuenit: quibus se decorā sponso ostendat. Sequitur:

bb Ligna domoz nostrarū cedarina: laquearia cypressina.]

Per domos plures ecclesias intelligimus: per tigna cedrina predicatorēs designamus: per laquearia cypressina ipso populo figuramus. Tigna em̄ tectū sustentant: laquearia vero domū implent et ornant. Sic in sancta ecclesia predicatorēs boni scripturā diuinā in corde et ore portant: quā fidelibus expandentes predicant: ut dum ecclesia predicatione celesti instruit munimen accipiat: quo ab ymbribus temptationū protegatur. Cedrus autē et cypessus impubilia ligna esse perhibent. Quibus bene omnes electi figurantur: quia dum temporalia nullo desiderio secant: eterni sunt eo quod mente in eterna figunt. Respondet sponso et dicit:

Capitulū II

e Hos campos et liliū conuallium.]

Bene florē xpus se nominat: qui dum spinas peccatorū exterminat: mentem sponso et pulchritudine sue iusticie exornat: et naribus cordis dum celeste desiderium applicat: interiora ante quasi odore refocillat. Quia sequitur adhuc et dicit:

B Sicut liliū inter spinas: sic amica mea inter filias.]

Bene sicut liliū inter spinas: sponsa inter filias esse perhibet: quia cum multi sint in ecclesia: qui solis verbis xpm̄ cōstent: operibus vero nihil: nisi humanas sollicitudines sectant: sola illa anima in liliū dignitate computat: que dum a mortalitatis

radice ad celestē pulchritudinē assurgit: et mundicie candore corde et corpore sibi ipsi custodit: et proximos quosque bone opinionis odore reficit. Sed quia sponso ipsam suā laude dignā habuit: ipsa laus ex debito laudat a quae se laudari perspicit et dicit

Sicut malū inter ligna siluarū: et dilectus meus inter filios.]

Ligna siluestria esui hominū abiles fructus non gignūt. Malus vero quod gignit cōgrue et salubriter homines edūt. Merito ergo per malū xpus: per siluestria vero ligna ceteri homines figurant: quia in solo xpo cibum salutis quoties querimus inuenimus: et in eius verbis et exemplis animas nostras fructu suauis et salubri reficimus. Ipse est quippe lignū vite quā nobis tribuit: ipse est qui dum nobis semetipsum inspirat: animā pacit. In ceteris vero si quid refocillationis inueniamus: non quod illorum: sed quod xpi est ab illis sumimus: quia quicquid in eis preter deū est mortis ferū nobis proculdubio inuenimus.

Sub ymbra illius quem desiderabam sedi.]

Umbra christi protectio spiritus sancti. Spiritus quippe sanctus mentem quā replet obumbrat: quia omnem temptationū feruorē temperat: et dum aura sue inspirationis suscipit mentē tangit: quies quid noxii coloris feruebat expellit: et quā iam forsitan nimis viciorū estus marcidam fecerat: umbra sancti spiritus protegens recreat: ut dum in eius inspiratione sedens pausat: vires colligat: quibus ad eternā vitam robustius currat. Sequitur:

Et fructus eius dulcis gutturi meo.]

Arbor quippe fructifera ipse xpus in corde nostro plantatus per fidē existit. Quā si mens digne et instanter excollit: fructus nimirū interius pulchros et vtilēs gignit. Quos dum mens capiens: auidē comedit: omnes mūdi voluptates pre eius dulcedine postponit. Dulce enim est valde

sibi celestia cogitare: in eternitate oculis
intimū figere: vt aliquando in fletibus eti-
am mens accēsa compungat: vt inter la-
chrymas subleuata: angelorū cibo ipsa vi-
delicet sponfa quāto dulcius: tanto auidi-
us pascat. Inde est qđ sequit̃.

¶ Introduxit me rex in cel-
lam vinariam: ordinauit in me
charitatem.]

¶ Quid enim per cellam vinariā congru-
entius: q̃ ipsam archanam eternitatis cō-
templationē accipimus? In hac eternita-
te angeli sancti vino sapientie inebriant̃:
dum ipm̃ deum facie ad faciem videntes
omni voluptate spirituali faciantur. Hanc
sancta mens si a sponso introducat̃: post
positis omnibus temporalibus intrat: in
qua ex illis angelicis delitijs quantū sibi
concedit gustat. Et qz ad huc si in corpo-
re corruptibili detinetur: et si perfecte nō
sanat: tamen ex illo minimo qđ cursim su-
mit considerat: quantū debeat amare qđ
amat. Potest tamen per cellā vinariam
scriptura diuina figurari. Per hāc quip-
pe in spōsa charitas ordinat̃: quia in eius
doctrina manifeste discit̃ qualiter deus et
proximus ordinate diligant̃. Hac charita-
te percussa sequit̃ et dicit:

¶ Fulcite me floribus: stipate
me malis: quia amore languet.

¶ Per flores teneri quicq; et incipientes:
per mala vero perfecti fideles designant̃.
Sponfa quippe: quia amore languet ful-
citur se floribus: et stipari malis appetit:
quia dum se eternitatis desiderio afficit:
dum qualiter illuc perueniat: tota anxie-
tate perquirat. Sed quia peruentiōnem
dū in carne viuit: omnino nō inuenit: fatis-
cata in desiderio suo req̃escit: et in hoc so-
lo gaudz: si circa se p̃cipit: vel q̃bus ipsa
p̃ficit: vel in quoz profecti de solationē
de languore suo perspicere possit. Quib⁹
de sponso suo subsequēter hec dicit.

¶ Leua eius sub capite meo:
et dextera illi⁹ amplexabit me.]

¶ Per leuam sponsi vita presens: per dex-
teram vero vita eterna designatur. Per
caput autem sponse mēs que anime prin-
cipatur assumitur. Sed leua spōsi sub ca-
pite spōse esse dicitur: et dextera eius am-
plexatur eam: quia vitā temporalem sub
mente sua semper ponit: vitam vero eter-
nam: vt omnimodis amplexetur concupi-
scit. Hec quippe: que videt magnanimi-
ter mente sublimi conculcat: officijs cele-
stibus se occupat: Nec necessitate tolerat
ad illa sūmo desiderio q̃si brachio dexte-
ra sponsi astricta suspirat. In que cum ali-
quantulum intrat delectabiliter quiescit:
cuius quietis dilectione mundanos tu-
multus omnino fastidit. Sic quiescen-
tem vtiq; sponso amplius diligit: et ab
eius excitatione improbos quosq; repel-
lit: dicens:

¶ Audiuro vos filie hierusalem
per capreas ceruorūq; campozū:
vt non suscitētis neq; euigilare
faciatis dilectā donec ipsa velit.

¶ Cerui capree mūda animalia in lege es-
se perhibentur. Quid ergo per ceruo et
capreas: nisi fidem: spem: et charitatem
accipiunt. Quas dum nobis mundas
seruamus: per easdem alios mentes con-
templatiōis ascendimus. Sancta autem
anima sponfa xp̃i a cunctis mūdi pertur-
batiōibus quiescere appetit: in sinu spon-
si sopitis: terrenis cupiditatibus dormi-
re sancto ocio cōcupiscit. Ita vt etiam ne-
cessaria colloquia aliquando fastidiat: so-
liusq; sponsi colloquione quanto quietis-
us: tanto serenius hylarescat. Sed hanc
dormientem carnales qui sunt in ecclesia
nonnunquā importune excitant: negocis
mundi eam implicare desiderant: quia
eius vitam inutilem existimant: dum ab
eorum curis eam se abstinentem conside-
rant. Hi tales satis congrue non filij: sed
filie nominantur: quia dum effeminatos
mores nutriunt: virili dignitate amissa:
quales interius habeantur: exterius nos-
mine femineo designantur. Hi dilectam

fuscitare sub adiurationis pondere prohibentur: ne videlicet mentem: que ad vacandum deo se accingit: solis spiritualibus studiis inherere concupiscit. impotens sollicitudinibus inquietent: et tenebris curarum terrenarum oculum cordis eius obnubilent. Et tamen non ei omnis cura proximi interdicitur: sed quando suscitari debeat eius voluntati relinquatur: quia profecto omni: perfecte anime discernendum est: et quando celesti contemplationi studeat: et quando proximorum utilitatibus inseruiat. Hanc vacandi deo licentiam libentissime sponsa suscipit: statimque verbum sponsi amplectitur et dicit:

¶ *Glor dilecti mei.]*

¶ *Ac si diceret: Hanc vocem dilecti mei sponsi esse recognosco: hanc ab eius ore semper audire desidero: quia in hoc video quantum me diligit: cum me ab amplectibus eius desiderabilius impediri prohibeat. Ad hos amplexus qualiter peruenerit: subito narrat dicens:*

¶ *Ecce iste venit saliens in montibus transfiliens colles.]*

¶ *Ad amplexus sponse sue christus venire disponens: humanitatem nostram dignanter assumpsit: ad quod mysterium peragendum: quasi saliens in montibus venit: quia quedam opera inter homines ostendit: que valde sublimia sunt: et super homines esse perspicuus: humanum genus ammirari potuit: sed attingere nequaquid. Quia enim de virgine natus est: quod vagientem ad adorandum pastores angelus ammonuit: magos stella perduxit: et pendens in cruce qua hora voluit spiritum emisit: et mortuos tercia die seipsum suscitauit: et celum ingressus spiritus sanctus quibus sibi placuit: donauit. Hec faciens: quasi in montibus ambulauit: quod eius nulla creatura assequi valuit. In his nimirum operibus colles transfiliuit: quia sanctos omnes quantumcumque excreuerunt: potentia sue operationis transcendit. De quo et sequitur.*

¶ *Similis est dilectus meus capree hinnuloque ceruorum.]*

¶ *Similis capree bene esse dicitur: quia ex synagoga carnem traxit: que per capream ostenditur. Et quia ex antiquorum sanctorum stirpe progenitus est: quasi hinnulus ceruorum: recte esse perhibetur. Sequitur.*

¶ *En ipse stat post parietem nostrum: aspiciens per fenestras propiciens per cancellos.]*

¶ *Quasi post parietem nostrum christus incarnatus stetit: quia in humanitate assumpta diuinitas latuit. Et quia eius immensitatem si ostenderet: infirmitas humana ferre non posset: carnis obstaculum obicit: et quicquid magni inter homines operatus est: quasi post parietem latitans fecit. Per fenestras autem et cancellos quasi aspicit: partim videtur: partim vero se abscondit. Sic et dominus Iesus christus dum et miracula per diuinitatis potentiam fecit: et abiecta per carnis infirmitatem pertulit: quasi per fenestram et cancellos prosperit: quia in alio latens: in alio quis esset apparuit. Incarnatus itaque ecclesie sue: vel vnicuique perfecte anime loquitur: et ad eternam exhortatur patriam dicens:*

¶ *Surge propera columba mea: amica mea: formosa mea: et veni.]*

¶ *Propter fidem christus sponsam suam amicam vocat. Columbam propter simplicitatem: formosam propter operationem: quia enim sine fide deo placere non possumus: bene per fidem amici vocamur: quia dum fide celestia appetimus: ablectis terrenis deo adheremus. Columba vero bene anima propter simplicitatem dicitur: quia anima deuota: dum simplicem dum cordis simplicitate pericratur: nequaquam mundi ineptam leuciam dissoluta sectatur. Sed semper ad eterna festinans: colombe gemitum diligendo imitatur.*

Propter operationē anima formosa re-
cte appellat: quia dum preterite vite pec-
cata per bona opera redimit: quasi anti-
quā turpitudinē assumpta forma meliori
ante sponsi oculos abscondit. Hanc itaq;
hortat sponsus: vt surgat ⁊ veniat: quia
dignū est: vt quicūq; ad amorem xp̄i pro-
perat: carnis torpore quantū potest abij-
ciat: ⁊ se ad eterna cōsequēda celeriter ac-
cingat. Sed quia vt ad celestia festinā
per exhibitionē noui testamenti a deo ac-
cepimus. Ideo recte sequit:

¶ Nam hiems trāsiit: humber
abijt ⁊ recessit: flores apparue-
runt in terra nostra.]

¶ Quid per hiemē: nisi legis austeritas in-
telligenda est? Que dū in carnalibus sa-
crificijs populū antiquū detinuit: ad ap-
petenda spiritualia ⁊ celestia obseruato-
res suos non audiuit. Possumus etiam
per hiemē vitaz presentē intelligere: que
dum nos assiduis temptatiōibus impetit
quasi ymbribus importunis ad sequendū
xp̄m torpore compellit. Sed iam sponsa
surgat: quia hiems trāsiit: quoniā quan-
to magis dies vltimus instat: presens vi-
ta recedit: ⁊ quo amplius tempus ad ter-
minū ducit: eo citius currendū est: ne ele-
cta anima oblati sibi muneribus eternis
priuet. Trāsiit enim dicit: quia in proxi-
mo transitura esse nō dubitat. Sequit.

¶ Flores apparuerūt in terra:
tempus putationis aduenit.]

¶ Flores apparuisse in terra dicit: quia
sancte anime in celo recipiunt. Et quia in
hac vita quāuis hiems fuerit: nō torpue-
runt: mox vt recesserunt in terra viuentiū
gloriose floruerūt. Bene sequit cū dicit:

¶ Tempus putatiōis adue-
nit.] Quia quo amplior electoz nume-
rus in celo congregat: eo celerius repro-
bi ab ecclesia: tanq̄ sacramenta inutilia
amputant: vt ⁊ mundus citius finiatur.
Sequitur.

¶ Vox turturis audita est in

terra nostra.]

¶ Quid per turturē: nisi ecclesia? Quid
per terram sponsi: nisi vita illa beata desi-
gnat? Sed vox turturis in terra sponsi au-
dita esse dicit: quia dum ⁊ desiderio suo
sancta ecclesia deprecata: xp̄o in celo cele-
mentissime audit. De quo recte subdit.

¶ Sicut ptulit grossos suos.]

¶ Quia sancta ecclesia martyres suos ad
eternā patriam premisit. Post quos:

¶ Vinee florentes odorem de-
derunt.] Quia per vniuersum mundū
exempla bonoz operum exercuerūt. At-
que nec vtiq; flores producit: cum singule ec-
clesie animas infideles ad fidei nouitatē
per baptisimū educat. Sed flores ip̄i odo-
rem proferūt cum credentes anime exem-
pla bona per suauem opinionē sibi iunctē
⁊ alijs aspergunt. Sed quia xp̄us vtroq;
modo exhortatiōis nos trahit: vt videli-
cet ⁊ preceptis nos amoneat: ⁊ exemplis
sanctorum nos erigat. Idcirco sponse sue
prius vt surgeret ammonēdo precepit: et
deinde exemplū sanctorum ad cognitionem
adduxit: ⁊ post exemploz exhibitionē ite-
rum se ad precepti comonitionem cōuer-
tit dicens:

¶ Surge amica mea: soroz
mea: ⁊ veni columba mea in fo-
raminibus petre in cauerna ma-
cerie.] Surgit anima cū a peccati perpe-
tratiōe se erigit. Venit cū per bona opera
desiderij sancti passib; sanctis ad celestia
tendit. Sancta etenim mens cum preterite
vite turpitudines aspicit: cū peccata sua
enumerat que fecit: mox secū in consci-
entia erubescit: ⁊ quecūq; in mundo dilexe-
rat: ad odiū sibi transferens flentibus se pu-
nit: ⁊ ip̄a penitentia facta robustior ab om-
ni iniquitatē etiā exilit: ⁊ ab om̄i torpo-
re negligētie se excutit: vt iā infimis cogi-
tatiōibus nō liceat: sed ad appetēda inul-
sibilia per sancta desideria se extēdar. Pec-
itaq; mens surgit ⁊ venit: qz ⁊ a torpore
infirmitate per cōpunctionē se erigit: ⁊

sanctis studijs se exercēs: ad eterna pedibus amozis currit. Per foramina autē petre vulnera manū xpi in cruce pendētis libēter intellexerim. Cauernā vero macerie vulneris latius qđ lācea factū est: eodē sensu dixerim. Et bene colūba in foraminibus petre: et in cauerna macerie esse dicit: quia dum in crucis recordatiōe patētiam xpi imitat: dum ipa vulnera propter exemplū ad memoriā reducit: quasi colūba in foraminibus petre: sic simplex anima in vulneribus nutrimentū quo cōualescat: inuenit. Possunt tamē per foramina petre incarnatiōis xpi sacramēta signari: et per cauernā macerie ipa protectio angelice custodie figurari. In qua custodia cū anima ponit: bene ei a sponso dicit:

Ostende mihi faciē tuam: sonet vox tua in auribus meis.] Quid em̄ per faciē: nisi fidem qua a deo cognoscimur: accipim? Et quid per vocē: nisi predicationē intelligimus? Sed precipit spōsus: vt ei sponsa faciē suam ostēdat: quia quicūq; se fidem dicit habere: necesse est: vt bonis operibus se exerceat: vt in operibus exterioribus fides interior innotescat. Sed et opera: necesse est vt vox predicationis sequat: quia quicūq; in sanctis operibus perfecte se dilatat: cōsequens est vt ad eandem faciēda proximos quosq; exhortetur. Ideo sequitur:

Vox enim tua dulcis: et faciēs tua decora.] Tūc enim et vox placet: et faciēs decorat: qñ et opa predicationis sequitur: et rursum predicationē bona opera cōmitant: huiusmōi predicatoribus consequenter dicitur:

Capite nobis vulpes paruas: que demolunt vineas.] Per vulpes heretici: per vineas singule ecclesie designant. Sed vulpes vineas demolunt: quia per hereticos ecclesie a recte fidei viriditate exsiccant. Que bene paruule dicunt: quia quāuis contra veritatē intus superbiāt: exterius in verbis tamen humilitatē per simulationē sectant. Que

tūc a sanctis p̄dicatozibus capiūtur: quādo instante aliricatiōe sententijs veritatē cōiunct. Predicatores quippe sancti aliquādo canes per similitudinē dicitur: quia predicatoribus assiduis quasi latratibus importunis: aduersarios quosq; a grege ouīū arcere nitunt. Isti canes vulpes xpi capiūt: quia ducem suū dum fideliter diligūt: pro eius amore laborātes: tergiversantes hereticos ab inuolutiōib; questionū: quasi a tenebrosis caueis ad lucem veritatis educūt. Qualiter vulpius demolitio timeat: manifestat cū dicit:

Nam vinea nostra floruit.]

Vinea quippe floruit: quia sancta ecclesia per baptismū filios ad dei nouā conuersionē perduxit. Quibus timendū est: ne ab hereticis depaueant: quia dū quicq; fideles inuouit: christi regenerant: quo quisq; tenerior est: eo citius ad puritatē seducit. Floribus ostino timendū est ne pereāt: quia dum adhuc quisq; ad perfectionē per exercitiū diuturnū non conuuluit: facile si a dente venenoso mordeat ab hoc quod nactus fuerat: euanescat. Perfecta em̄ queq; anīa in quo se iam diu exercuit: facile nō amittit: qui a quo frequētius palato intimo q̄ dulcis sit dominus gustauit: eo constantius sponsi rectitudinē tenet: et distorta fastidit. Que psequitur conueniēter: et dicit:

Dilectus meus mihi et ego illi.] Ac si diceret: Dilecti mei a micinā constāter teneo: quia eius constantē benivolentiā erga me sentio: quia dū eius familiaritatē benignā habeo: durū est quod ei aduersum inimicos lairātes audio: et dum in eius assiduitate qualis sit videor: si quid erroris proferūt aduersarij a veritate q̄ in eius visione cognoui nō recedo. De quo bene sequitur:

Qui pascitur inter lilia: donec aspiet dies: et inclinentur vmbre.] Quid per lilia: nisi mūde anime designatur? Que dū castitatis candorē retinent: per bone fame opinionē p̄ximis quibusq;

q̄ suauiter olent. Inter lilia sponsus er-
go pascit: quia proculdubio animarū ca-
sitate delectat: que ⁊ in se mundiciā car-
nis conseruat: ⁊ per nitidas cogitationes
corā eo placēt: ⁊ extra primis quasi odo-
ris suauitatē donant. Dies vero aspira-
bit: ⁊ vmbre inclinabuunt: quādo vita eter-
na apparebit: ⁊ presens vita finietur. Hic
quippe nō est ibi dies erit: quia hic h̄ vi-
sione veritatis caligamus: vbi deus ipse
tota veritas mētibus elucebat. Ad hanc
propterea diē sancte anime enitunt: vt per-
ueniant propter hāc iusticiā illibatam: in
quantū possunt conseruat: ⁊ quia sine x̄po
nihil possunt eius auxiliū inuocant: eius
familiaritatē desiderant. Quarū dū men-
tem cōsiderat: prope est benignus ⁊ adiu-
uat: ⁊ quo amplius proficiūt: familiarius
semper amat: donec finitis tenebris mun-
di ad vite eterne lucez perfectas educat.
Quā lucem quia valde desiderāt: eanḡ
cum dñs ad iudiciū venerit: videntā esse
putant. Ideo cū desiderio dicūt:
**Ad Reuertere: similis esto ca-
pree: hinnuloq; ceruoruz super
montes bethel.]**

A nobis dilectus corporaliter tūc abiit:
quādo post resurrectionē in celū ascendit.
Tunc autē reuertet quando in fine mūdi
resuscitatis corporibus hominū omnib;
in iudicio manifestabit. Qui vere similis
capree ⁊ hinnulo ceruorū apparebit: quia
in carne nostra veniens ad iudiciū omni-
bus se mōstrabit. Per capreā enim que
mundū est animal: ecclesia designat: que
dum in celestibus mēte habitat: quasi in
montibus pascit. Per ceruos autē quid
aliud q̄ patres antiqui designant: ex quo
rū carne x̄pus natus: quasi hinnulus cer-
uorū mūdo est presentatus. Bethel autē
domus dei interpretat: que bene ecclesia
dei dicit: q̄ in ea minus habitat: vuz per
fidem corda nostra mundant. Super mō-
tes ergo bethel simul capree hinnuloz
ceruorum apparebit: quia in eadem hu-
manitatis forma ad iudiciū ventet: quam

ab ecclesia sumpsit: quando in hoc mūdo
ex patrū progenie: quasi hinnulus ex cer-
uis natus fuit. Reuere ⁊ similis capree
⁊ super montes apparebit: quia ex huma-
nitatis quidem similis ecclesie erit: ⁊ ta-
men super ipsos summos: qui quasi mon-
tes excellunt: in ecclesia sublimior emine-
bit. Qui dum ventre mozetur: quia eum
semper sancta anima perquirere nititur.
Ideo sequitur. **A**

Capitulum. III

**A lectulo meo per no-
ctes quesiui quem dili-
git anima mea.]**

Lectulū sibi sancta anima in nocte facit:
dum omnes perturbatiōes mundi fugiēs:
secretum componat in quo requiescit. In
hoc lectulo quem diligit: querit: quia dū
ab omnibus sollicitudinibus mundi va-
cat: in eius inquisitione quomodo ad illuz
perueniat non quiescit. Notandū est au-
tem: quia per noctes querit: qui modo in
hoc mūdo viuit: ⁊ perfecte tenebras tem-
poralitatē a se non excutit. Quas quo
grauiores patitur: eo feruentius queret
eum: quo inuenit tenebras amplius non
patit. Sed quia quē querit: nunq̄ per-
fete in hoc mūdo inuenit. Ideo subiūgit.

Quesiui illū ⁊ nō inueni.]
Quia vero maximo desiderio estuat: et
quicquid tenet ei non sufficit: donec viles
ctum inuentat: ideo constantiam inquisi-
tionis subiungit dicens:

**Surgam ⁊ circuibo per ciui-
tatem: per vicos ⁊ plateas: que
ram quē diligit anima mea.]**

Quid per ciuitatē in hoc loco nisi eccle-
siam: quid per vicos ciuitatis: nisi spiri-
tuales quosq; accipimus? Qui dum ad
celestia toto corde gradiūt: angustā vi-
am tenent qua ad vitam perducant. Per
plateas autem seculares designant: qui
dum voluptates suas multas sequitur la-
tas vias gradiūt. Surgit ergo sponsa